

OLOSZ KATALIN

MAILAND OSZKÁR ÉS A KISFALUDY TÁRSASÁG

Mailand Oszkárt (1858–1924) az erdélyi román és magyar népköltészet gyűjtőjeként, a magyar-román összehasonlító folklórkutatás egyik első művelőjeként tartja számon a szaktudomány.¹ Életművéről, munkásságáról azonban sem életében, sem halála után nem jelent meg összefoglaló értékelés, mint ahogy hagyatékának feltárása is csak kisebb részmunkálatok erejéig valósult meg. Emlékezetét a 20. század utolsó negyedéig tulajdonképpen a különböző lexikonok tartották fenn, melyekben kivétel nélkül szócikket kapott a dévai főreáliskola német–magyar szakos tanára: kezdetben a román nép folklór és etnográfiai hagyományainak kutatása, román etnológiai és népszichológiai tanulmányai okán (lásd T. G. 1896, Szinnyi 1902), a *Székelyföldi gyűjtés* megjelenése után (Mailand 1905) a magyar népköltészet gyűjtőjeként is (n. n. 1915, Ványi szerk. 1926, Benedek 1965, Daciu 1979, Diószegi 1980, n. n. 1982, B. E. 1994, S. Zs. 1994). Azonban, annak ellenére, hogy a *Székelyföldi gyűjtés* Mailand Oszkár legjelentősebb és egyetlen könyv alakban megjelent munkája volt, s annak ellenére, hogy a kötet a Kisfaludy Társaság mérvadó sorozatának, a *Magyar Népköltési Gyűjteménynek* hetedik köteteként került nyilvánosságra, a lexikon-szócikkek Mailandot továbbra is elsősorban román népköltészeti gyűjtőmunkájáért, román etnológiai-néplélektani tanulmányaiért tartották számon, s szinte csak úgy mellékesen említették meg székelyföldi gyűjtőmunkáját és annak kötetben megjelent eredményét. Bizonyos mértékig érthető is az arányeltolódás: tudományos munkásságának első két évtizedében – a 19. század nyolcvanas-kilencvenes éveiben – Mailand Oszkárt csaknem kizárólag a Hunyad megyei románság népköltészeti és néprajzi hagyományainak gyűjtése-vizsgálata kötötte le. Csak véletlensze-

1 Mailand Oszkár életrajzát és munkásságát ez ideig legbővebben Faragó József ismertette (Faragó 1981: 487–490). Dolgozatának első sorában azonban téves évszámot adott meg Mailand Oszkár születési éveként. Az 1852-es évszám elírás lehet, mert Mailand Oszkár életrajzában ismertetése során a valós születési dátum szerepel. A téves adatot a dolgozat további két újraközlésében sem javította ki a szerző. – Mailand életrajzához a szakirodalomban eddig ismeretlen adalékokat közöl Mallász 1925.

rűen foglalkozott magyar népköltészeti problémákkal, amit az is bizonyít, hogy a századfordulóig mindössze három közleménye jelent meg a magyar népköltészet köréből (Mailand 1890a, 1896a, 1896b). Ugyanabban a periódusban viszont számos, román népköltészeti publikációja jelent meg, melyek nemcsak Déván, a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat évkönyveiben, vagy a helyi hetilapban kaptak nyilvánosságot, de kolozsvári, budapesti vagy éppenséggel nyugat-európai lapok, folyóiratok hasábjain is.²

A századforduló éve aztán mintha törést hozott volna Mailand folklorisztikai tevékenységében: 1900-ban még megjelent ugyan egy nagyobb tanulmánya a komparatív folklorisztika köréből (Mailand 1900), melyet azonban az új évszázadban nem követtek újabb román-, vagy román–magyar összehasonlító folklórtanulmányok. De – egyetlen rövid közleménytől eltekintve (Mailand 1901) – nem követték magyar népköltéssel kapcsolatos írások vagy szövegközlések sem. Mintha Mailand Oszkár felhagyott volna mindennemű folklórstúdiummal. Négyévi hallgatás, látszólagos visszavonultság után aztán 1905-ben váratlanul, minden előzmény nélkül megjelent a *Székelyföldi gyűjtés* című műve, melynek anyagát, amint azt a kötet bevezetésében maga Mailand mondja el, három egymást követő év nyarán (1901–1903 között) gyűjtötte össze a Kisfaludy Társaság megbízásából (Mailand 1905: V), majd maga rendezte sajtó alá, szerkesztette köteté.

Mailand „visszatérése” a folklórkutatásba időlegesen bizonyult. 1905–1906-ban még neve elő-előfordult a korabeli periodikákban a *Székelyföldi gyűjtés*ről írott könyvismertetések kapcsán (Krenner 1905, Barthos 1906, Seprődi 1906), aztán végképp eltűnt az erdélyi népköltészet gyűjtőinek-kutatóinak sorából. Nevével egy ideig még találkozhatunk a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat évi közgyűléseinek hivatalos értesítőiben, melyekben 1903-tól kezdve tíz éven át a társulat múzeumának igazgatójaként emlegetik, de miután 1913-ban lemondott igazgatói tisztségéről, a nyomtatott források vele kapcsolatban elnémultak. 1924-ben bekövetkezett haláláról jószerevével nem értesültek kortársai. Az erdélyi magyar sajtóban a *Pásztortűz* rövid nekrológja volt az egyetlen megemlékezés róla (n. n. 1924), mint ahogy életéről, tevékenységéről is annyi maradt az utókor emlékeztetése, amennyit a szűkszavú lexikon-szócikkek, illetve könyvének ismeretói ránk örökítettek.

Évtizedeken át senki nem foglalkozott Mailand Oszkár folklorisztikai tevékenységével, neve, ha egyáltalán szóba került, mint a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* hetedik kötetének gyűjtője-szerkesztője szerepelt a tudománytörténeti összefoglalókban, s amikor halála után fél századdal elkezdődött Mailand Oszkár „felfedezése”, a román népköltészet gyűjtője-kutatójaként került a magyar néprajztudományi érdeklődés homlokterébe (Olosz 1977, Faragó 1981). Ez idő tájt fedezte fel a román folklorisztika is a maga számára Mailand Oszkárt, annak okán, hogy előkerült Mailand román népköltészeti gyűjtéseinek egy nagyobb töredéke Dorin Papuc mérnök családjánál, aki sógorság révén rokonságban állt Mailand Oszkárral. Tudott tény, hogy Mailand Oszkárnak nem volt utóda, kéziratok hagyatéka tehát – felesége halála után – két fiútestvére ágnál vándorolhatott „egyik rokontól a másikhoz”, míg végül Dorin Papuc családjának jóvoltából Ana Őit költő birtokába jutott (Őit 1981: XXXI), aki sajtó alá rendezte és közreadta a gyűjteményt (Mailand–Őit 1981).³ A román néprajztudomány a szó szoros értelmében e kötet által

2 Mailand Oszkár román népköltéssel kapcsolatos publikációinak és előadásainak jegyzékét lásd Faragó 1981: 493–496, ua. Faragó 2005: 460–466.

3 A kötetben – mind a bevezetőben, mind a szöveggyűjteményben – sok téves adat, félreértett információ került nyilvánosságra. Lásd ezekről bővebben: Olosz 2000.

szerzett tudomást Mailand Oszkár román folklorisztikai tevékenységéről. A kötet előszavát jegyző Ion Iliescu, számba véve a román tudománytörténeti összefoglalásokat, kénytelen volt megállapítani: annak ellenére, hogy Mailand Oszkár reális szolgálatot tett a román folklorisztikának, nevét egyik összefoglaló kézikönyv sem említi (Iliescu 1981: V). Jordan Datcu is úgy írhatott szócikket Mailand Oszkárrol a folkloristák lexikonának függelékébe, hogy a megjelenés előtt álló kötet kéziratát valamilyen úton-módon megismerhette (Datcu 1979).

A 20. század hetvenes-nyolcvanas éveiben kibontakozó Mailand-kutatás után ismét évtizedeken át nem esett szó a dévai folklorikusról. A közelmúltban aztán Mailand Oszkár tudós-profilját új szemszögből világította meg egy terjedelmes tanulmány, melyben a néprajzi/népművelődési muzeológia iránt érdeklődő, annak nyugat-európai megvalósításait és szakirodalmát tanulmányozó erdélyi értelmiségiként került bemutatásra a fiatal Mailand (Fejős 2018).

A fent elősorolt publikációk – Mailand román népköltési gyűjteménye kivételével – kizárólag nyomtatott forrásokra támaszkodtak, nem terjedtek ki Mailand Oszkár kéziratot hagyatéka felkutatására, noha a Hunyad megyei múzeum kiadványában közzétett nekrológ szerzője már 1925-ben szóvá tette, hogy kéziratban maradt Mailand Oszkár két nagy munkája: egy a magyar-székely népköltészet köréből, melyet szerzője külön kötetben szándékozott közreadni a Kisfaludy Társaságnál, s egy tanulmány Manole mesterről (Mallász 1925: 10).⁴ Az utóbbit a dévai Decebal Liceum értesítőjében 1925-ben megjelent nekrológ is említi, mely szerint „a scris un tratat despre legenda Meșterul Manole” (idézi Faragó 1981: 495), „vagyis hogy – teszi hozzá Faragó József –, az idézett témáról egy »kézikönyvet« írt, de nem tudjuk, hogy e pontatlan fogalmazás mögött nyomtatásban megjelent kis tanulmányát, vagy pedig kéziratban maradt nagyobb munkáját kell-e értenünk” (Faragó 1981: 495).⁵ Évtizedek múlva Benedek Marcell *Magyar irodalmi lexikona* tette újból szóvá Mailand kéziratban maradt hagyatékát. És nemcsak szóvá tette, de pontosan megjelölte mibenlétét és lelőhelyét is: „Székely népköltési gyűjteményének I. kötete – olvashatjuk a szócikkben – a Magyar Népköltési Gyűjtemény VII. köteteként jelent meg (1905), a II. kötet kéziratát Sebestyén Gyulának, a sorozat egykori szerkesztőjének hagyatékával a Magyar Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárába került” (Benedek 1965). Feltehetően e lexikon-szócikkből értesült Faragó József Mailand Oszkár kéziratot hagyatéka hollétéről, s ennek nyomán szerzett információkat az Ethnológiai Adattárból (mai nevén Etnológiai Archívumból) a kézirat terjedelmét, leltári számát, bevezetőjének keltezését illetően (Faragó 1981: 490). Mi több, lapalji jegyzetben Faragó arról is tájékoztat, hogy „e sorok írója a Néprajzi Múzeum főigazgatójának engedélyével Mailand teljes kéziratáról xerox-másolatot kapott, és megkezdte annak kiadásra való előkészítését” (Faragó 1981: 490/15. lábjegyzet). Jóllehet Faragó József bevégzett tényről beszél („Mailand teljes kéziratáról xerox-másolatot kapott”), bizony állíthatjuk, hogy legfeljebb ígéretet kaphatott a xerox-másolat megküldésére, esetleg láthatta is a kéziratot egy futó belelapozás erejéig, de összességében nem ismerte a *Székelyföldi gyűjtés* második kötetének kéziratát. Mert hiszen, ha ismerte volna, nem töpreng el azon, hogy

4 Mallász szövege eredetiben: „...simțim datorința față de meritele sale, să atragem atenția celor chemați asupra marelui operă, pe care ne-a lăsat-o în *manuscris*, aceasta este »Contribuții la poezia populară maghiară-secuiască« scrisă cu tendința să fie editată de către Societatea Kisfaludy într-un volum special, iar din punct de vedere al literaturii populare române găsim foarte interesante și importante până acum necunoscute date în studiul său asupra *Meșterului Manole*, care merită în deplin să fie scoasă la lumina științifică.”

5 A „nyomtatásban megjelent kis tanulmány”: Mailand 1885.

mit kell érteni a Manole mester legendájáról készült, románul „tratat”-nak titulált, de inkább értekezésnek fordítható „kézikönyv”-ön: Mailand néhány oldalas kis publikációját, vagy valamely kéziratban maradt nagyobb munkát? A Mailand-kéziratban ugyanis egyértelmű választ talált volna, ha ismeri azt. – S hogy pusztán „foglalónak” szánt szándéknyilatkozat volt az a bizonyos lábjegyzet, mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy Faragó József későbbi munkásságában, publikációiban és nyilatkozataiban többé nyoma sincs annak, hogy ismerte és foglalkozott volna a Mailand-kézirattal. Olyannyira nincs nyoma, hogy a Faragó által összeállított, de csak halála után megjelent kötetben újraközölt Mailand-tanulmányból törölte az inkriminált lábjegyzetet (Faragó 2005: 451–452). Meglehet, hogy Faragó végül is azért nem kapta kézhez a kézirat xerox-másolatát, mert időközben Budapesten is felvetődött a Mailand-gyűjtemény kiadásának gondolata a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* új folyamának megindítása kapcsán: ha nem is rangsorolták a legsürgősebben kiadandó kéziratok közé, tervezték közreadását, azzal a figyelemztetéssel, hogy „szövegfilológiai vizsgálat után adható csak ki” (Voigt 1985: 148).

1985 óta több szó nem esett Mailand Oszkár székelyföldi gyűjtésének második kötetéről, de nem a magyar népköltészet gyűjtő Mailand Oszkáról sem. Mái tisztázatlan, hogy miként került kapcsolatba a Kisfaludy Társasággal, mit takar a lexikon-szócikknek és a szűkös szakirodalomnak az a csaknem állandósult szófordulata, hogy Mailand a Kisfaludy Társaság felkérésére/megbízásából gyűjtötte előbb a román, aztán a magyar népköltészet darabjait. Megválaszolatlan az a kérdés is, hogy mi okozta Mailand Oszkár érdeklődésének irányváltását a századforduló éveiben, amikor egyszerűen felhagyott a román folklór gyűjtésével, s 1901-től kezdve már csak a magyar népköltészet foglalkoztatta. A továbbiakban ezekre a kérdésekre próbálok válaszolni a Kisfaludy Társaság iratainak, Mailand Oszkár kiadatlan gyűjteményének, valamint a Kisfaludy Társasághoz intézett leveleinek/beadványainak ismeretében. Előrebocsátom, hogy jelen dolgozatban kizárólag csak a Kisfaludy Társaság és Mailand Oszkár kapcsolatának történetével fogok foglalkozni, a Mailand-gyűjtések érdemi tárgyalását más alkalomra halasztom.

Mailand Oszkár tudományos pályája – állapítja meg Faragó József – „két intézmény keretében bontakozott ki. Ezek közül az egyik a Déván székelő, 1880. május 13-án alakult Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat”, melynek még egyetemi hallgató korában, valamikor 1881–83 között lett tagja (Faragó 1981: 488), s amelynek keretében a pályakezdő Mailand intenzív román etnográfiai és folklorisztikai tevékenységet folytatott. A másik intézmény, amelynek támogatásával Mailand folklorisztikai munkássága kiteljesedett, a budapesti Kisfaludy Társaság volt. „Kapcsolataikról a Társaság még kiaknázatlan irattára alapján lehetne részletes és pontos képet nyerni” – állapítja meg Faragó József –, azonban az irattár tanulmányozására dolgozata megírásakor nem volt lehetősége, csupán nyomtatott forrásokra támaszkodhatott (Faragó 1981: 489). Ezek a források viszont némák voltak a tekintetben, hogy mikor és miként került kapcsolatba Mailand Oszkár a nagytekintélyű budapesti intézménnyel, s meddig tartott ez a kapcsolat.

Az első kérdésre pontos választ találunk Mailand Oszkár 1888. március 10-ről keltezett beadványában, melyet a „Kisfaludy Társaság Nagytekintetű Elnökségének, Méltóságos Gyulai Pál Úrnak” címzett, s így kezdődik: „Alólirt, a dévai m. kir. állami főreáliskola rendes tanára, 10 évi roman ethnographiai tanulmányaimra hivatkozva, bátor vagyok következő alázatos kéréssel járulni a Méltóságos Elnökség elé. Kegyeskedjék a »Kisfaludy Társaság« a Hunyadmegye területén s a Fehér-Köröstől az Aranyos felé emelkedő hegyvidéken tervezett ethnológiai tanulmányaimban, tisztelettel alulírottat 150

frt útazási segélyre méltatni.”⁶ Kérésének indoklására Mailand egyrészt román nyelvtudását hozta fel, másrészt addig megjelent munkáinak és a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat ülésein felolvasott értekezéseinek jegyzékével érvelt amellelt, hogy egy tíz éve megkezdett és folyamatosan végzett munka folytatásához egy megírandó román mitológia reményében kér anyagi támogatást. Mailand Oszkár beadványának kedvező elbírálása végett sorompóba állt a dévai reálgimnázium igazgatója, Téglás Gábor is: a Kisfaludy Társaság elnökéhez tulajdonképpen ő terjesztette be Mailand segélykérelmét néhány ajánló sor kíséretében.⁷ Ajánlását Mailand irodalmi működésének, s „immár egy évtizedre terjedő gyűjtési tevékenységének igazolásával” támogatta, kérve a Kisfaludy Társaság elnökének hathatós pártfogását. A „pártfogás” nem is maradt el, 1888. március 28-i ülésén a Társaság megszavazta Mailand Oszkárnak a kért összeget, „elvárván a kutatás eredményéről szóló jelentését”.⁸

Így kezdődött Mailand Oszkár és a Kisfaludy Társaság közel negyed századon át tartó kapcsolata, melyet a Társaság is nagyra becsült. Erre utal a Mailand halála utáni jegyzőkönyvi bejegyzés: „Titkár részvétellel emlékszik meg Mailand Oszkár erdélyi tanár haláláról – olvashatjuk az 1924. december 3-án tartott ülés jegyzőkönyvében –, ki nem volt ugyan tagja Társaságunknak, de egész életét a népköltészet gyűjtésének és tanulmányozásának szentelve, kiadványaink is őrzik munkásságának emlékét.”⁹

Nincs szándékomban részleteiben feltárni Mailand Oszkár román népköltészeti kutatásainak a Kisfaludy Társaság támogatásával folytatott történetét. Csak jelezni kívánom, hogy az 1888-as kezdet után a dévai tanár egy évtizeden át újabb és újabb folyamodvánnyal fordult a Kisfaludy Társasághoz, melyekben az egyre táguló gyűjtési terület átfésüléséhez kért ismételten anyagi támogatást. Természetesen, mindig csak az után, hogy előző gyűjtőútjáról benyújtotta jelentését. A tanulmány-formában megírt jelentések előbb a Kisfaludy Társaság havi felolvasó üléseinek valamelyikén kerültek bemutatásra, majd pedig a *Kisfaludy Társaság Évlapja*iban jelentek meg a 19. század utolsó évtizedében (Mailand 1890, 1891b, 1898). Az első kettő – az 1888-, illetve az 1889 nyarán folytatott gyűjtésről szóló jelentés egymást követő két évben, a harmadik hét év szünet után jelent meg.

Arra, hogy mi okozta a több éves kihagyást, ugyancsak a Kisfaludy Társaság irataiban találunk magyarázatot. Mailand 1890 februárjában újból folyamodott anyagi támogatásáért a Hunyad és határos megyékben teendő román etnológiai kutatásokra,¹⁰ de május 29-én értesítették, hogy „utazási segélyért benyújtott kérését a Társaság

6 Mailand Oszkár beadványa a Kisfaludy Társaság Elnökségének. Kézirat, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattára (a továbbiakban: MTA KIK Kt.) A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5743–283/1888. 1. – Itt jegyezzük meg, hogy az itt idézett szöveget betűhű másolatban közöltük, de a továbbiakban a kéziratokból vett részleteket a mai helyesírási normákhoz igazodva idézzük, csupán a korszak jellegzetesen írt szavait (mythos, ethnológia, ethnographia, rumän, oláh, hypothesis, stb) tartjuk meg eredeti formájukban.

7 Téglás Gábor levele a Kisfaludy Társaság elnökéhez. Déva, 1888. március 11. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5743–58/1888, 2.

8 *A Kisfaludy Társaság Évlapjai* XXIII. 1888–1889. Budapest 1890. 25.

9 A Kisfaludy Társaság üléseinek jegyzőkönyvei. 1921–1929. MTA KIK Kt., Ms 5780. Az 1924. december 3-án tartott rendes havi ülés jegyzőkönyve, 92. pont.

10 Mailand Oszkár levele a Kisfaludy Társasághoz – Déva, 1890. február 8. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5744–88/1890. A levél mellett található (ugyanazon a jelzeten, s ugyanazzal a keltezéssel) Mailand folyamodása az újabb támogatásért.

nem teljesítheti”.¹¹ Az elutasítás hátterében az állt, hogy a Társaság anyagi helyzete a 19. század utolsó évtizedére olyannyira megromlott, hogy kénytelen volt abbahagyni „egyik legáldásosabb, legfontosabb munkásságát [...], a népköltési termékek gyűjtését és kiadását” (idézi Olosz 2014: 18). Emiatt 1890-ben két kérelem közül már csak az egyiket, a Sebestyén Gyula dunántúli gyűjtésre benyújtott folyamodványát támogathatta, mondván, hogy a Társaság „nincs abban a helyzetben, hogy Mailand Oszkár kérését, mely különben is nem egyenesen az ő feladatai közé tartozó célra vonatkozik, ezúttal teljesíthesse”.¹² Mailand 1891-ben ismét benyújtotta kérelmét, melyet szintén elutasított a Társaság, feltehetően ugyanazon ok miatt.¹³ Végül 1892-ben úgy sikerült támogatáshoz jutnia, hogy változtatott kutatási tervén. „Ethnologiai tanulmányaimmal – írja beadványában – nemcsak a Hunyad–Alsó-Fehér megyei és Krasso-Szörény megyei oláhok tanulmányozására szoritkozom, de tanulmányaim körébe óhajtom vonni a Hunyad megyében letelepedett csángó-magyarok és eloláhosodott magyar községek népisméjét is.”¹⁴ A módosított útiterv láttán a Társaság 100 Ft segélyt szavazott meg „azzal a kikötéssel, hogy saját speciális céljai, az oláhság tanulmányozásán kívül a magyar népköltési termékek gyűjtésére is kiváló gondot fordítson”.¹⁵

Az 1892 tavaszán elnyert segélyt Mailand csak 1894 nyarán tudta gyűjtésre fordítani, mert, amint jelentésében írja, „súlyos betegség által megrongált egészségi állapotom majdnem két évig arra kényszerített, hogy a megerőltető fáradtsággal, nélkülözéssel és rendetlen életmóddal egybekötött gyűjtéstől teljesen elálljak, s így rendszeres gyűjtéssel csak 1894 nyara óta foglalkozhattam” (Mailand 1898: 102). Így magyarázható, hogy gyűjtőútjáról beterjesztett jelentése csak 1898-ban jelent meg.

Mailand Oszkár továbbra is a román népköltészet kutatásával szeretett volna foglalkozni egy majdan megírandó román mitológia érdekében. Ezért 1901 elején román népdalok s azok magyar vonatkozásainak gyűjtésére újabb kérést nyújtott be a Kisfaludy Társasághoz, melyben gyűjtőútjának célját így összegezte: „Tanulmányaimat az eddig vert nyomokon szándékozom folytatni, de célul tűztem ki, az eddig ismeretlen s ethnológus által még nem látogatott oly román lakosságú vidékek tanulmányozását, ahol e nép, a szomszédos tősgyökeres magyarsággal érintkezik.”¹⁶ Beadványára azonban hónapok múltán sem kapott választ, mert a Társaság úgy döntött, hogy csak „a nyári szünet előtti utolsó ülésen fog határozni, mikor tiszta képet nyerhet arról, hogy e fajta célokra mily összegek állnak rendelkezésre”.¹⁷ A várakozást megelégtelve Mailand 1901. május 15-én újabb „tiszteletteljes kérelemmel” fordult a Társaság elnökségéhez: azon esetben, ha a Kisfaludy Társaság román népköltési tanulmányokra szánt alapok hiányában „nem volna azon helyzetben, hogy engem az oláh néphagyományok gyűjtésében anyagilag segíljen, kérem az Igen Tisztelt Elnökséget és Választmányt: kegyeskedjék engem magyar népdalok és néphagyományok gyűjtésével megbízni, s e cél elérésére anyagi

11 A Kisfaludy Társaság iratainak iktatókönyvei. Kézirat. MTA KIK Kt., Ms 5731, 181. sz. – A továbbiakban: *Iktatókönyv*.

12 A Kisfaludy Társaság jegyzőkönyvei. Kézirat. MTA KIK Kt., Ms 5773. 1890. április 30. 4/2–3, 25. pont. – A továbbiakban: *Jegyzőkönyv*.

13 Az elutasításról az 1892 januárjában harmadszor beterjesztett kérelméből szerezhetünk tudomást. L. Mailand Oszkár beadványa a Kisfaludy Társasághoz – Déva, 1892. január 26. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5744–37/1892. 1. old.

14 Uo.

15 *Jegyzőkönyv*, MTA KIK Kt., Ms 5773. 1892. március 30. 29/4. 17. pont.

16 Mailand Oszkár levele a Kisfaludy Társaság elnökéhez. MTA KIK Kt., Ms 5747–23/1901.

17 *Jegyzőkönyv*, MTA KIK Kt., Ms 5776. 1901. február 27. 4. jkv, 8. pont

segélyben részesíteni. Szándékom Hunyad-, Alsó-Fehér-, Torda-Aranyos- és Maros-Torda megyék oly vidékein gyűjteni, melyeken eddig rendszeres gyűjtéssel alig foglalkoztak. Ha azonban az igen tisztelt elnökség e megyék valamely vidékének ethnologiai tanulmányozására súlyt fektet, alávetem magam intézkedéseinek. [...] Kérem kedvező elintézése esetén, alázattal kérem számomra egy megbízólevelet kiállítani. Ez megkönnyítené működésemet, mert az ilyenmű munkásságnál gyakran előforduló, a munkát hátráltató, sőt megakadályozó bizalmatlanságok eloszlátásánál nagy hasznát venném.”¹⁸

Úgy tűnik, Mailand Oszkár előre menekült: nem várta be a Társaság gyaníthatóan elutasító döntését, hanem újabb kérelmet nyújtott be, melyben a magyar népköltészet gyűjtésére kért megbízást és segílyt, de valamit átmentett januári beadványa célkitűzéséből is: olyan vidékeken szándékozott gyűjteni a magyar népköltészetet, ahol a magyar és román populáció érintkezik egymással. A váratlan irányváltás hátterében, valószínű, az húzódott meg, hogy Mailand felmérte: több eséllyel pályázhat, ha új gyűjtőterület kutatására kér segílyt, s nem ötödször-hatodszor folyamodik Hunyad megye és az azzal szomszédos megyék román folklórhagyományainak gyűjtésére támogatásért. Új elem Mailand 1901-es, második beadványában, hogy ezúttal nem pusztán segílyért folyamodott, hanem megbízásért is, amit pontosan érzékelt a Társaság titkára, s annak nyomán a jegyzőkönyvvezető is, mikor így rögzítette a beadványt tárgyaló gyűlésen elhangzottakat: „Titkár jelenti, hogy Mailand Oszkár tanár a társaság részéről való anyagi támogatás mellett Erdély magyar részeiben a nyár folyamán népköltési gyűjtésre ajánlkozik. – Gyűlés az ajánlkózt, tekintettel arra, hogy Mailand Oszkár már erdélyi oláh népköltési gyűjtéseket is végzett a társaság részére, s így tőle az erdélyi magyar és oláh népköltési termékek összehasonlító irányzatú gyűjtése várható – elfogadja, s az anyagi támogatást 400 koronában állapítja meg.”¹⁹ A jegyzőkönyvi bejegyzés egyúttal arról is tanúskodik, hogy előremutató kompromisszum született Mailand Oszkár további gyűjtőmunkáját illetően: hasznosíthatja korábbi román etnológiai-népköltészeti kutatásainak tapasztalát a román–magyar érintkezés folklorisztikai vonatkozásainak felderítésében.

A Kisfaludy Társaság és Mailand Oszkár viszonyában beállott változás mellett nem hagyhatjuk említés nélkül azt sem, hogy Mailand Oszkár 1901-ben egy másmilyen Kisfaludy Társasághoz nyújtotta be javaslatát, mint amilyen az a nyolcvanas–kilencvenes években volt. 1899 októberében Gyulai Pál lemondott elnöki tisztségéről, majd 1901 februárjában a népköltési gyűjtemény sorozatának szerkesztéséről is. Helyette 1900 februárjában az addig titkári teendőket ellátó Beöthy Zsoltot választották elnöknek, Beöthy helyébe pedig Vargha Gyulát a Társaság titkárának. Hamarosan Vargha Gyula kapott megbízást a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* további kötetének szerkesztésére is. Az sem elhanyagolható körülmény, hogy időközben a Kisfaludy Társaság anyagi helyzete is konszolidálódott: magyar népköltési gyűjtésekre s azok kiadására a Társaság 1898-tól kezdve rendszeres állami támogatást kapott. Ennek köszönhetően a századforduló körüli években hatalmas lendületet vett a Kisfaludy Társaság megbízásával/segélyezésével folytatott gyűjtőmunka,²⁰ ugyanakkor viszont – jöhet, új vezető tisztségviselők irányították a Társaság tevékenységét – nem változott a Társaság Gyulai Pál és Arany László által kialakított folklórszemlélete. Mi több, a 20. század elején felerősödtek és megmerevedtek a 19. századi irodalomesztétikai szempontok a gyűjtés módját, s főleg

18 Mailand Oszkár beadványa a Kisfaludy Társaság elnökéhez – Déva, 1901. május 15. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5747–91/1901, 1–2.

19 Jegyzőkönyv, MTA KIK Kt., Ms 5776, 1901. május 29. (7. jkv), 11. pont.

20 Bővebben Olosz 2014: 22–23.

a folklórszövegek közreadását illetően. Esztétikai szempontból kifogástalan szövegeket (s csak szövegeket) vártak el a gyűjtőktől, továbbra sem tartották fontosnak a gyűjtés körülményeinek, az adatközlők nevének, személyi adatainak feljegyzését, mint ahogy a változatok sem érdekelték a Társaságot – sem a térbeli, sem az időbeli változatok. Emiatt a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* kötetének szerkesztésekor állandó ütközési pontot jelentett gyűjtő és sorozatszerkesztő között az az elvárás, hogy a gyűjteményekbe csak addig ismeretlen szövegek kerüljenek be. Más szóval: olyan szövegek, melyeknek változata a magyar nyelvterület bármely pontjáról addig nem került nyilvánosságra.²¹

Ilyen körülmények között kezdte meg 1901 nyarán Mailand Oszkár gyűjtőmunkájának második korszakát, amikor a magyar népköltészet gyűjtésére kötelezte el magát. A gyűjtést Udvarhely megye északi részén kezdte el, „oly vidéken, mely az idegen befolyástól talán legkevésbé érintett. [...] Ismernem kellett e tiszta székely vidék népköltészetének jelen állását – vallja a *Székelyföldi gyűjtés* bevezetőjében –, hogy átmenve a már idegen elemek által befolyásolt területekre (Kis-Küküllő mente, Nyárad mente, Maros felső folyásának vidéke, Mezőség, fel az Aranyosig) megállapíthassam azon vonásokat, melyek a székelység népköltészetére átalakítólag hatottak és hatnak jelenben is” (Mailand 1905: XIV).

Mailand jelentése 1901-ben végzett gyűjtőmunkájáról nem maradt fenn, azt sem lehet tudni, hogy folyamodott-e újabb megbízásért. Az iktatókönyvből azonban az derül ki, hogy 1902 júniusában Mailand újabb hatszáz koronát kapott nyári gyűjtőútja költségeinek fedezésére.²² Erről a gyűjtőútról Mailand 1903 áprilisában terjedelmes jelentést küldött be a Kisfaludy Társaságnak fontos információkat tartalmazó levél kíséretében. „Mellékelve van szerencsém a Kisfaludy-Társaság kegyes segélyével eszközölt, múlt évi gyűjtés eredményeként 321 népdalt, egy néhány[!] táncszólamot, köszöntőt és négy népmesét tisztelettel betérjeszteni – olvashatjuk az 1903. április 8-ról keltezett levélben. – A beküldött anyagot Maros-Torda megye déli és keleti részén, Kis-Küküllő megyében és Alsó-Fehér megye keleti részén gyűjtöttem; de megfordultam Nagy-Küküllő- és Udvarhely megyében is. 1902. augusztus hó végén a Marosvásárhelytől a Mezőségen át Tordáig terjedő vidéket akartam átkutatni, de már rongált egészségem (egy kis mocsárláz) és az a körülmény, hogy az előző folytonos esőzések következtében elmaradt mezei munkát a népkem most kelle sürgősen pótolnia, e szándékomban megakadályozott. Október hó elején azonban, mikor a székely legénység készül a bevonulásra s nemcsak sokat dalol, de bánatos lelkéből új dal is fakad, lementem a Kis-Küküllő mentére s több kedves dalt jegyeztem fel.”²³ Levelében arról is beszámol, hogy gyűjtőmunkájában igyekezett igazodni a Társaság elvárásaihoz: „Gyűjtöttem mindazt, ami ismeretlen – veti papírra –, de összegyűjtöttem az ismert népdalok új változatait is. E gyűjteménybe azonban csak oly népdalokat vettem fel, melyek legjobb tudásom szerint ismeretlenek, nincsenek közölve. A tévedés azonban nincs kizárva, mert a már közölt népdalok ismételt áttanulmányozása dacára is megtörténhetik, hogy egy-két ismert népdal becsúszott a gyűjteménybe.” Levele végén Mailand a „kétévi gyűjtés eredményeként eddig beküldött anyag rendezését, újból való átnézését illetőleg” a címzett – feltehetően Vargha Gyula

21 Lásd erről bővebben: Olosz 2014: 22–38.

22 *Iktatókönyv*, MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5734–1902/135. számú bejegyzés.

23 Mailand Oszkár levele és jelentése a Kisfaludy Társasághoz – Déva, 1903. április 8. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5748–141/1903, 1–2. lap – Ugyanerről a levélről az 1903-as iktatókönyvben azt találjuk, hogy „Mailand Oszkár betérjeszti népköltési gyűjtésének eredményét – egy 438 lapra terjedő gazdag gyűjteményt – kimerítő jelentés kíséretében”. (*Iktatókönyv* Ms 5734–1903/141.)

– „kegyes rendelkezését” kérte, s megjegyezte, hogy „ismételt megbízatásom esetén Torda-Aranyos és Maros-Torda éjszaki, eddig még nem tanulmányozott vidékein gyűjtenék, de munkálkodásom fő súlyát Udvarhely-, s ha az idő engedi, Háromszék megye [...] vidékeire helyezném. Mivel azonban az eddig beutazott területen is vannak bizalmas embereim, akiket egy- vagy más ok miatt ki nem hallgathattam, de akiktől még sok szép remélek, e vidékeken is meg kell majd fordulnom.”²⁴

Harmadik gyűjtőútjáról Mailand nem készített külön jelentést, csak rövid tájékoztatásra szorított 1903 októberében írott levelében: „tisztelettel jelentem, hogy ez év nyarán Kis-Küküllőben, Udvarhely megye éjszaki részeiben, majd Háromszék megyében gyűjtöttem. Gyűjtés közben azonban gyomoridegbajom annyira súlyosbodott, hogy kénytelen voltam a gyűjtést félbeszakítani. Hogy a mulasztottakat pótolhassam, f. év október havában 16 napi szabadságidőt kértem, mely idő alatt Udvarhely megye déli részén gyűjtöttem. Az éppen akkor folyó kukorica fosztókákban sok népdalt s egy pár érdekes mesét jegyeztem föl. Az anyag feldolgozásához mielőbb hozzafogok[!], s ha egészségem megengedi, a kellő időben tisztelettel betérjesztem.”²⁵ Az anyag „feldolgozásához” azonban előbb ki kellett kérnie a sorozatszerkesztő Vargha Gyula „népdalgyűjtemény szerkesztését illető szíves utasításait”,²⁶ annál is inkább, mivel 1903. november 7-i keltezéssel Mailand Oszkár „felkérte, hogy háromévi gyűjtésének eredményét rendezze sajtó alá”.²⁷ A „szíves utasítások” kikérésére valószínű, személyes találkozás alkalmával került sor valamikor 1904 februárjában, lévén, hogy 1904. január 29-i levelében Mailand arról érdeklődött, hogy mikor menjen Budapestre a gyűjtemény szerkesztési kérdéseit átbeszélni.²⁸

Néhány hónap elteltével, 1904. június 3-án jelentkezett újra Mailand a Kisfaludy Társaságnál. Ezúttal arról értesítette Vargha Gyulát, hogy „f. év május hó 14-én székely népköltési gyűjteményemnek egy kötetre való anyagát (600 K értékű csomagban), s egy ezen küldemény érkezését jelző ajánlott levelet adtam postára Méltóságodhoz címezve. [...] A második kötet²⁹ rendezéséhez hozzafogtam[!]. Kérem az első kötet szerkesztése, rendezése körül észlelt hiányokat, esetleg tévedéseket velem közölni, hogy azokat a második kötet szerkesztése közben kikerülhessem.”³⁰

Észlelt-e hiányokat, tévedéseket a sorozatszerkesztő Vargha Gyula? Nem tudható, mert a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* hetedik kötetének szerkesztése-nyomása-megjelenése körüli hónapokból Mailandnak egyetlen levele sem maradt fenn a Kisfaludy Társaság irattárában. Emiatt ennek az időszaknak a történéseit kizárólag a Kisfaludy Társaság iktatókönyveinek gyér és szűkszavú bejegyzései alapján követhetjük nyomon, melyek a könyvkiadás adminisztratív-pénzügyi mozzanatait rögzítik így: 1904. szeptember 15-én a Társaság átadta az Athenaeumnak „kinyomtatás végett” Mailand

24 Uo. 2–3. lap.

25 Mailand Oszkár levele a Kisfaludy Társasághoz – Déva, 1903. október 31. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5748–205/1903., 1–2. lap.

26 Mailand Oszkár levele meg nem nevezett személyhez [Vargha Gyulához] – Déva, 1904. január 29. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5748–14/1904.

27 *Iktatókönyv*. MTA KIK Kt. Ms 5734 –1903/205. sz. bejegyzés.

28 Mailand Oszkár levele meg nem nevezett személyhez [Vargha Gyulához] – Déva, 1904. január 29. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5748–14/1904.

29 Itt nem a *Székelyföldi gyűjtés* kéziratban maradt második kötetéről van szó, hanem az 1901–1903 közötti gyűjtés anyagának második részéről.

30 Mailand Oszkár levele meg nem nevezett személyhez [Vargha Gyulához] – Déva, 1904. június 3. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5748–107/1904.

Oszkár székelyföldi gyűjteményét, szeptember 21-én az Athenaeum könyvkiadó osztálya értesíti a Társaságot, hogy „Mailand Oszkár népköltési gyűjteményének megküldött része csak 12–13 ívet tesz ki”, vagyis nem elegendő egy megszokott MNGY-kötetre. Emiatt szeptember 23-án a Társaság titkára felkérte Mailand Oszkárt, hogy „a gyűjtemény második részét is küldje be”.³¹ Újabb bejegyzés már csak 1905. március 15-én került az iktatókönyvbe: az „Athenaeum a magyar népköltési gyűjtemény VII. kötetének terjedelme tárgyában” kereste meg a Kisfaludy Társaságot, aztán április 18-án megküldte „a népköltési gyűjtemény kiadására vonatkozó szerződés másolatát. Május 3-án azt jegyezte be a Társaság titkára, hogy az Athenaeum „a Mailand Oszkár népköltési gyűjteménye több költségének fedezésére 570 koronát kér”. Ugyanazon a napon döntés is született e tárgyban: „a Kisfaludy Társaság határozata értelmében megadatik” a kért összeg.³² Ezzel elhárult az utolsó akadály is a Mailand-kötet megjelenése elől. Ezt követően még két alkalommal találkozunk Mailand kötetével kapcsolatos bejegyzéssel: 1905. május 24-én azzal, hogy a Kisfaludy Társaság pénzügyeit intéző „Magyar Földhitelintézet Majland[!] Oszkárnak 750 koronát kifizetett”,³³ 1906. január 10-én pedig „az Athenaeum r. t. Mayland[!] Oszkár Székelyföldi gyűjtésének a tagok közt való szétosztás tárgyában” kereste meg a Kisfaludy Társaságot. Másnap a Társaság titkára azt jegyezte be, hogy „a tagok névsorát megküldjük”.³⁴

A *Székelyföldi gyűjtés* 1905 második felében jelent meg, utána megszakadni látszott Mailand Oszkár kapcsolata a Kisfaludy Társasággal. 1907 tavaszán aztán váratlan fordulat következett be: a Kisfaludy Társaság kereste meg Mailand Oszkárt további gyűjtőmunka érdekében. A Kisfaludy Társaság (véltetően Vargha Gyula) levelét nem ismerjük ugyan, de tartalmáról értesülünk Mailand Oszkár 1907. április 15-i válaszleveléből, mely késett amiatt, hogy – amint Mailand fogalmaz – „meg kellett az ügyet hányynom-vetnem, orvosommal is tanácskoznom kellett, ezen felül pedig a rendelkezésemre álló adatok alapján tanulmányoznom kellett a gyűjtés színterül kiszemelt területeket.”³⁵ A fentiek figyelembe vételével, valamint korábbi gyűjtői tapasztalatai alapján Mailand „ki nem vihetőnek” tartotta, hogy „egy szünidő alatt egy kötetre való anyagot” összegyűjthesen. Ezért úgy határozott – idézzük Mailand sorait –, hogy „elfogadom a megtisztelő megbízást, sőt, tisztelettel kérem azt, de csakis azon kötelezettséggel, hogy két év alatt egy kötetre válót, esetleg – kedvező viszonyok között – három év alatt két kötetre való népköltési terméket szolgáltatassak be a Kisfaludy Társaságnak. Teszem e tiszteletteljes kikötést azért, mert sem magamat nem szándékom túlhajtott munkába belekergetni, sem az igen tisztelt Társaságot nem szándékom oly ígéretekkel áltatni, amelyeket [...] be nem válthatnék. [...] Gyűjtéseim színtere volna: a Maros középfolyása Nagyenyedtől Nyárádtóig; Torockó és Torda vidéke fel Bánffyhunyadiig (Kalotaszeg); a Nyárad felső folyása Nyáradszeredától Köszvényesremetéig, s ha az időből futja, Székelyudvarhelytől

31 *Iktatókönyv*. MTA KIK Kt., Ms 5734–1904/131. és 141. számú bejegyzés.

32 *Iktatókönyv*. MTA KIK Kt., Ms 5734–1905/84, 88, 89. számú bejegyzések. – Az MNGY-kötetek az Athenaeummal kötött szerződés értelmében nem haladhatták meg a 30 ív terjedelmet. Az azon felüli ívekért a Társaságnak külön kellett fizetnie. Mailand Oszkár gyűjteménye végül 37 ívre terjedt.

33 Uo. 131. sz. bejegyzés.

34 *Iktatókönyv*, MTA KIK Kt., Ms 5734–1906/7. számú bejegyzés.

35 Mailand Oszkár levele a Kisfaludy Társasághoz – Déva, 1907. április 15. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5749–48/1907.

Barótig, majd le Homoródhévizig (Erdővidék).³⁶ Ezek nagyobbára érintetlen vagy csak felületesen átkutatott területek. Kegyeskedjék Igen Tisztelt Méltóságos Uram e sorokat a Kisfaludy Társasághoz intézett tiszteletteljes kérelemnek is venni, s a Társaság választ[mányi] gyűlése elé terjeszteni.”³⁷

Ezzel a levéllel vette kezdetét Mailand Oszkár újabb két évre – 1907–1908-ra – terjedő gyűjtőmunkája a Kisfaludy Társaság megbízásából, hathatós anyagi és erkölcsi támogatásával.³⁸

Az együttműködés Társaság és megbízott között olajozottan folyt a korábban kialakított rendszer szerint: 1907 nyarának gyűjtéseiről Mailand a következő év áprilisában betervezett jelentésében adott számot, az 1908-as gyűjtőmunka eredményeiről pedig 1909 májusában. A jelentések nem maradtak fenn, így Mailand gyűjtőmunkájáról csupán a jelentések kísérőleveleiben találunk némi tájékoztatást. Az első jelentés kísérőleveléből, például, arról szerezhetünk tudomást, hogy Mailand 1907 nyarán talált rá a *Falba épített feleség* balladájának két változatára, melyek „a bennök foglalt új vonásokkal talán hivatva lesznek e monda kérdését új oldalról megvilágítani.”³⁹ Ebből a levélből értesülünk arról is, hogy Mailand a „jelentésében felemlített körülmények miatt” nem tarthatta be programját: „Így, az időből kifogyván, nem mehettem át Kolozs megyébe, de a megszállott területen is elég dolgom akadt, s azt hiszem, hogy az aránylag kisebb terület lelkiismeretes átkutatása e gyűjtemény kárára nem vált.” Az 1908 nyarán „Székelyföldön végzett” gyűjtéséről betervezett jelentés kísérőlevelében arról tesz említést, hogy Vargha Gyula óhajára „kiváló figyelemmel” leste el, s nagy gonddal gyűjtötte „a szólásmódokat, beszédmondásokat”, s ezeket gyűjteménye élén közli.⁴⁰ Ebből a levélből szerezhetünk tudomást arról is, hogy, mint annyiszor az elmúlt években-évtizedekben, Mailand Oszkárt betegsége akadályozta meg abban, hogy hamarabb küldje be jelentését. „Korábban tettem volna eleget e kötelességemnek – írja levelében –, de éppen munkaközben támadott meg az influenza, majd a jobb karomat bénította meg egy fájdalmas idegzsába, amely hosszabb ideig teljesen munkaképtelenné tett.”⁴¹

36 Mailand tervezett gyűjtőterülete túlterjedt Székelyföld határain. Gyűjteményét azonban (mind az első, mind a második kötet anyagát) székelyföldi gyűjtésnek tekintette és titulálta, mert indoklása szerint „a törzsszékelység, mint a régi Erdély magyarságának zöme erős, szívós egyénisége s szellemi fölénye révén [...] már századok óta hatással van a szomszédos területekre, úgy hogy e hatást a néphagyományokban a Maros mentén le Hunyad megyéig, éjszakon a Kalotaszegig, délen pedig Fogaras megye éjszaki pereméig kimutatnunk a már adott adatok alapján nem is ütköznék nagy nehézségekbe. Ha a nép szellemének termékeiről van szó, talán törölnünk is kell itt-ott a geographiai határokat, mert ezeket a nép szárnyaló szelleme nem ismeri.” Mailand Oszkár: Bevezetés. In: Mailand Oszkár: *Székelyföldi gyűjtés*. Második rész. (Katalógusban: Mailand Oszkár: *Népköltészeti gyűjtés*. Székelyföld, 1908). Kézirat. Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma, Budapest. Jelzete: EA 1944. 6–7. lap.

37 Mailand Oszkár levele a Kisfaludy Társasághoz – Déva, 1907. április 15. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5749–48/1907, 2–5. lap.

38 Mindkét évben 600–600 koronát kapott gyűjtőmunkája költségeire, s emellett megbízó- és ajánlólevelekkel támogatta a Kisfaludy Társaság Mailand munkáját. L. Iktatókönyv. MTA KIK Kt. Ms 5734–1907/199, 206. számú bejegyzés, Ms 5734–1908/128, 218. számú bejegyzés.

39 Mailand Oszkár levele meg nem nevezett személyhez [Vargha Gyulához] – Déva, 1908. április 20. MTA KIK Kt., A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5750–111/1908.

40 Mailand Oszkár levele meg nem nevezett személyhez [Vargha Gyulához] – Déva, 1909. május 11. MTA KIK Kt. A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5750–111/1909.

41 Ua, uu.

Mailand 1909 májusában írt levelét azzal zárta, hogy gyűjteményét a levél címzettjének „kegyes jóindulatába ajánlva” annak „szíves bemutatását” kéri.⁴² Ezek szerint Mailand nemcsak jelentését küldte be 1909 tavaszán, de magát a gyűjteményt is. Ezen a nyomon elindulva, az idézett zárómondat segített abban, hogy megfejtsük az iktatókönyvek egy-egy furcsa bejegyzését: az 1908-as iktatókönyvbe április 20-i dátummal az a bejegyzés került, hogy „Mailand Oszkár erdélyi népköltési gyűjtésének kéziratát beküldi”.⁴³ A dátum azonos Mailand Oszkár első jelentését kísérő levélnek keltezésével. Ugyanígy megegyezik Mailand második jelentésének beküldési dátuma az 1909-es iktatókönyvi bejegyzés dátumával, mely szerint „Mailand Oszkár – jelentés kíséretében beküldi 1908. évi gyűjtésének eredményét”,⁴⁴ vagyis magát a gyűjtött anyagot. S ha kétségeink lennének a felől, hogy téves következtetésre jutottunk, az ellenkezőjéről győző meg az 1909-es iktatókönyv 154. számú, június 15-i bejegyzése: „Mailand Oszkárnak visszaküldjük 1907. és 1908. évi gyűjtését sajtó alá rendezés végett.”⁴⁵

A sorozatszerkesztő Vargha Gyulának nagyon jó véleménye lehetett Mailand munkájáról/gyűjteményéről, mert még mielőtt visszaküldte volna a kéziratot „sajtó alá rendezés végett”, azt jelentette a Kisfaludy Társaság 1909. május 26-i ülésén, hogy „Mayland[!] Oszkárnak egy székelyföldi népköltés-gyűjtemény köteté meg fog az idén jelenni, a Társasággal szerződött Athenaeum r.-társaság kiadásában.”⁴⁶ Állítását – óvatosabb megfogalmazásban – megismételte 1910 februárjában, mikor titkári jelentésében azt hozta a közgyűlés tudomására, hogy „sajtó alá van készítve Mailand Oszkár székelyföldi gyűjtésének második köteté.”⁴⁷ A Társaság következőévi közgyűlésén még egyszer szóba került Mailand székelyföldi gyűjtésének második köteté, mely „sajtó alá előkészítve várja a megjelenést”,⁴⁸ aztán a dévai tanár neve és kiadásra váró kötetének ügye végérvényesen eltűnt a Kisfaludy Társaság dokumentumaiból. Magyarázatot Vargha Gyula egy 1910. október 28-ról keltezett levelében találunk: „Mailand Oszkár beküldte székelyföldi gyűjtésének újabb kéziratát két csomagban – olvashatjuk a Sebestyén Gyulának címzett levélben –. Minthogy a szerkesztő már nem én vagyok, hanem Te, föl se bontottam, küldöm, ahogy kaptam. Mailand Oszkárt már előre értesítettem, hogy kéziratát, illetékes helyre, hozzád juttatom.”⁴⁹ A levélben foglaltak önmagukért beszélnek: időközben szerkesztőcsere történt, 1910 februárjában Sebestyén Gyulát választották meg a Kisfaludy Társaság *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatának új szerkesztőjévé. Sebestyén

42 Mailand kérésének háttérében az állhatott, hogy előző évi székelyföldi gyűjtéséről Vargha Gyula kedvező jelentést tett a Kisfaludy Társaság 1908. május 6-i havi ülésén, s „a gyűjtésből részletet ajánl[ott] felolvasásul a legközelebbi havi ülés részére.” Kivonatok a Társaság jegyzőkönyveiből. *A Kisfaludy Társaság Évlapjai*, Új folyam, XLIII. (1908–1909), Budapest, 1909, 249/7. pont.

43 *Iktatókönyv*, MTA KIK Kt., Ms 5734–1908/111. számú bejegyzés.

44 *Iktatókönyv*, MTA KIK Kt., Ms 5734–1909/111. számú bejegyzés.

45 Uo.

46 Kivonatok a Társaság jegyzőkönyveiből. *A Kisfaludy Társaság Évlapjai*. Új folyam, XLIV. 1909–1910. Bp. 1910, 181/8. pont.

47 Vargha Gyula: Titkári jelentés. *A Kisfaludy Társaság Évlapjai*, Új folyam, XLIV. 1909–1910. Bp. 1910, 19.

48 Vargha Gyula: Titkári jelentés. *A Kisfaludy Társaság Évlapjai*, Új folyam, XLV. 1910–1911. Bp. 1911, 14.

49 Vargha Gyula levele Sebestyén Gyulának – Budapest, 1910. október 28. Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma, Budapest. Sebestyén Gyula levelezése. EA 13148/V, 2837. sz. 5759. lap. A továbbiakban: Sebestyén Gyula levelezése, EA 13148/ az adott levél adatai

– elődjével ellentétben – nem a Társaság titkárságán keresztül intézte az MNGY ügyeit, hanem közvetlen kapcsolattartással. Ennek következtében az iktatókönyvekben nyoma sincs annak, hogy mi történt a továbbiakban Mailand Oszkár kiadásra előkészített, megszerkesztett kéziratával. Sebestyén Gyula levelezésében viszont hellyel-közzel megtaláljuk a hiányolt információkat a hozzá küldött és fennmaradt Mailand-levelekben.

Ezek közül a legkorábbi 1911 júliusában írta Mailand, s a benne foglaltak előrevetítik a Sebestyénnel való együttműködés gyakori zökkenőit. „F. év februárja óta, amikorra Nagyságod gyűjteményem átnézését s az azon megejtendő javítások és kiegészítések kijelölését ígérte, várom szíves értesítését – kezdi levelét Mailand. – Ne tessék tehát zaklatásnak vagy sürgetésnek venni, ha most – hosszú s méltánylandó türelmes várakozás után – a gyűjtemény kiadatására vonatkozó körülmények iránt érdeklődöm. A napilapokban olvastam, hogy a Kisz. Társaság legutóbbi ülésén (zárt ülésben) a népköltési gyűjteményekkel is foglalkozott. Ez ülésen, azt hiszem, szó eshetett az én gyűjteményemről is, amelynek kiadatását a Társaság már 1909-ben elhatározta. [...] Engem is igen érdekelnének ez ülése határozatai.”⁵⁰ Mivel választ nem kapott, Mailand újabb levelet intézett Sebestyén Gyulához, azt gondolva, hogy előző, júliusi levele elveszett. „Ne tessék tehát rossz néven venni – írja 1911 októberében –, ha most levelém tartalmát röviden megismétlem. A múlt évben, amidőn másodsor tettem tiszteletemet, belenyugodtam abba, hogy csakis a sajtó alá rendezendő Kriza megjelenése után lehet szó az én gyűjteményem kiadásáról, de egyúttal abban is megállapodtunk, hogy addigi gyűjteményem egyes hiányos (Jegyzetek) részeit átdolgozás, kiegészítés végett visszakapom. E kiegészítéseknek Nagyságod kívánsága és szíves utasításai szerint a nagy szünetben meg is tettem volna. Arra is kértem Nagyságodat, kegyeskednék nekem megírni, hogy a Kiszfaludy Társaság f. év június havában tartott évet záró gyűlésén minő határozatokat hozott a népköltési gyűjteményekre vonatkozólag? Hiszen kizártnak tartom, hogy e gyűlésen az én gyűjteményemről ne esett volna szó. Igen kérem Nagyságodat, szíveskedjék engem a dolgok állása felől tájékoztatni”⁵¹ – zárja levelét Mailand.

Tekintettel arra, hogy Mailand Oszkár előző – 1911. július 14-i – levelét⁵² Sebestyén Gyula hagyatékából idézhettük, kétség nem fér ahhoz, hogy a levél nem veszett el, csupán Sebestyén hagyta válasz nélkül. Nekünk viszont kifejezetten jól jön, hogy Mailand kénytelen volt megismételni korábbi levele tartalmát, mert új információk is bekerültek a második levélbe. Például az, hogy Mailand két alkalommal személyesen tárgyalt Sebestyén Gyulával, s másodszeri találkozásuk alkalmával két fontos dologban állapodtak meg: egyrészt abban, hogy Mailand visszakapja a kéziratot javítás-kiegészítés végett, másrészt abban, hogy a *Székelgyűjtés* második kötetének kiadására csak az után kerülhet sor, hogy megjelenik Kriza János vadrózsáinak második (kritikai) kiadása Sebestyén Gyula gondozásában, a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatában.

Előbbi levelének valószínű elkallódására hivatkozva a másodszeri sürgetésre végre Sebestyén Gyula is megszólalt. Levelét ugyan nem ismerjük, de Mailand Oszkár 1911. november 7-ről keltezett válaszleveléből arra következtethetünk, hogy Sebestyén a gyűjtemény megrostartását kérte. Idézünk Mailand leveléből: „A gyűjteményt Nagyságod

50 Mailand Oszkár levele Sebestyén Gyulához – Déva, 1911. július 14. – Sebestyén Gyula levelezése, EA 13148/M, 1760. sz. 3208–3209. lap

51 Mailand Oszkár levele Sebestyén Gyulához – Déva, 1911. október 23. Sebestyén Gyula levelezése, EA 13148/M, 1761. sz., 3210–3211. lap.

52 Mailand „f. év június” havát emlegeti előző levele kelteként, de a levélben foglaltak kétséget kizáróan arra utalnak, hogy az 1911. július 14-i levelére hivatkozik.

kívánsága szerint átnézem, az eddigi gyűjteményekkel még egyszer összehasonlítom, és a szükséges jegyzetekkel kiegészítem. Óhajta szerint a lényegtelen változatokat is kihagyom a gyűjteményből. Úgy gondolom, hogy azon változatokról van szó, amelyekben a változat alap gondolata a törzsszöveg (az eddigi gyűjteményekben már közölt régibb szöveg) gondolatmenetével feltűnően egyezik; de nem azon változatokról, amelyekben valamely új, a lényegét módosító, az ismert gondolatot új szemszövegbe helyező, új vonással gazdagító, ethnologiai is becses, a székely népet jellemző gondolat is fordul elő. Erre vonatkozólag igen kérem Nagyságodat, kegyeskedjék egy nehány[!], Nagyságod által lényegtelennek vélt, s így a gyűjteményből kihagyandó változatot kijelölni, hogy ezekből okulva tisztábban lássak, s Nagyságod kívánságának jobban megfelelhessenek. A gyűjteményt várom, s azon leszek, hogy a kiegészítést 2–3 hónap alatt elvégezzem.”⁵³

Amint a levélből kiviláglik, Mailand Oszkár együttműködőnek ígérkezett: hajlandó volt végrehajtani Sebestyén Gyula utasításait. Ahhoz azonban szüksége lett volna magára a gyűjteményre, melyet Sebestyén még mindig nem küldött vissza. Mailand 1911. december 18-án újólalag kénytelen volt levélben megsürgetni gyűjteménye visszaküldését: „Ne vegye rossz néven, Nagyságos Uram, hogy arra a szívességre kérem, kegyeskedjék gyűjteményemet még az ünnepek előtt elküldeni, mivel a szünidő alatt zavartalanul foglalkozhatom a kiegészítéssel, s így sokat végezhetnék. Ha Nagyságod nagy elfoglaltsága miatt a változatokra vonatkozólag kért megjelölésekre nem érne rá, ne méltóztassék ezekkel fáradni, mert remélem, hogy megadott, szíves utasításai alapján megtalálom a kívánt selejtezés megfelelő módját.”⁵⁴

Mailand Oszkár következő, s egyben Sebestyén Gyulának írt utolsó ismert levele arról tudósít, hogy végre kézhez kapta gyűjteménye kéziratát – újabb utasítások kíséretében. „A gyűjteményt és kedves levelét vettem, s igen köszönöm szíves, jóakaró tanácsát – kezdi 1912. január 21-én írt válaszlevelét. – Nem válaszolhattam előbb, mert át kellett nézmem gyűjteményemet és számot kelle vetnem teendőimmel. Most már körülbelül látom, mit kell végezmem, hogy Nagyságod kívánságának megfelelhessenek. Gyűjteményem átnézése közben selejteztem, s közben a Népk. Gyűjt. IV. V. és VIII. kötetit is újból átnézve több kiegészítini[!] valót találtam. Figyelmeztet Nagyságod, hogy még több gyűjteményt kell átnézmem. A lényegesebb gyűjteményeket annak idején átnéztem, tanulmányoztam. Igaz azonban, hogy több, előttem ismeretlen gyűjtemény létezik. Hibáztam, hogy nem tulajdonítottam nekik nagyobb fontosságot. Ezek: Székely Sándor *Szerelmi népdalok, Tréfás népdalok* – Dr. Kiss Áron *Gyermekjátékok gyűjteménye* – Molnár Jenő *Kaszárnyai nóták* – Magyar János *Költeményei*, Berki János *Költeményei*. Nagy hálára kötelezne Nagyságod, ha ezen rendelkezésére álló gyűjteményeket nekem elküldetné. Ígérem, hogy használat után azokat teljes épségben fogom visszaszolgáltatni. Egyben arra a szívességre is kérem Nagyságodat, kegyeskedjék nekem mindazt a népköltési anyagot (önálló munkák), *melyről azt gondolja, hogy hiányos jegyzetelésemmel hasznát vehetem*, nekem elküldeni, mivel úgy hiszem, ezen módon pontosabban teljesíthetem idevonatkozó kívánalmait.

A Kőműves Kelemennére vonatkozó jegyzeteimet megnyírbálom, s csakis az ismert és új szövegek egyezéseiből és eltéréseiből leszűrt fontosabb eredményekre fogok szorítkozni, kerülve minden aprólékoságot. E tekintetben örömmel veszem mintául a *Vadrózsák* új kiadásában mindenesetre mintaszerűen megírt jegyzeteit. Mihelyt a *Vadrózsák* új

53 Mailand Oszkár levele Sebestyén Gyulához – Déva, 1911. november 7. MTA KIK Kt. Sebestyén Gyulának írt levelek, Ms 4307/321.

54 Mailand Oszkár levele Sebestyén Gyulához – Déva, 1911. december 18. Sebestyén Gyula levelezése, EA 13148/M, 1762. sz. 3212. lap.

kiadása megjelenik, kegyeskedjék azt nékem elküldeni, hogy mielőbb hozzafoghassak[!] ezen talán legnehezebb rész kidolgozásához. A szerkesztésre több gondot fogok fordítani, hogy ismert szövegek (ez nagyon bánt), szövegeltolódások elő ne forduljanak.”⁵⁵

Mailand Oszkár válaszeleveléből az olvasható ki, hogy Sebestyén Gyula gyökeres változtatásokat kért. Mindenekelőtt a gyűjtemény megrostálását, hogy „ismert szövegek” ne forduljanak elő benne. Ennek érdekében a gyűjtött szövegek nyomtatott változatait nemcsak a jelentős folklórkiadványokban kellett nyomoznia Mailandnak, de mára már teljesen ismeretlen vagy alig ismert gyűjtők/szerzők kötetiben is. A levél hangvételéből ítélve, Mailand továbbra is hajlandónak mutatkozott végrehajtani Sebestyén utasításait, jóllehet más véleményen volt a változatokat illetően. A *Székelyföldi gyűjtés* második kötetének bevezető tanulmányában – melyet 1910. október 22-ről keltezett – Mailand hosszasan érvelt amellett, hogy szükségesnek tartja a *Mennybe vitt leány* és több más klasszikus ballada újabban előkerült változatának közlését: „Felvettem a változatokat e gyűjteménybe, mivel felfogásom szerint mindaddig, amíg a gyűjtés bizonyos irányban, valamely, a nép lelkéből nőtt s költőileg feldolgozott tárgy körén belül nincs lezárva, s az eddig összegyűjtött anyag összehasonlító tanulmányozása nyílt kérdésekkel áll szemben, s még újabb adatokra vár, minden egyes változat, amely csak egy adattal is gazdagítja az eddig összegyűjtött anyagot, vagy az eddigig elűtő feldolgozásról tanúskodik, értékes adat, amelyet félredobnunk nem lehet. A változatok gyűjtése, értékelése közben azonban éles kritikával kell eljárunk, egyrészt nehogy már ismertet közöljünk, másrészt nehogy értékest mellőzzünk könnyelműen.”⁵⁶

Sebestyén utasításai nemcsak a folklórszövegek megrostálására vonatkoztak. A jegyzetapparátus átdolgozását is elvárta a sorozatszerkesztő, méghozzá két, ellentétes irányban: egyrészt könyvészeti kiegészítéseket szorgalmazott, másrészt tetemes rövidítést. Az utóbbit elsősorban a *Kőműves Kelemenné* balladájához írt jegyzetre értette. Utasításával, valószínű, nemcsak újabb munkát zúditott Mailandra, de szívfájdalmat is okozhatott neki, hiszen szokványos jegyzet helyett a dévai tanár nagy terjedelmű összehasonlító tanulmányt írt a *Falba épített asszony* balladatípus általa gyűjtött magyar és román, valamint az általa ismert magyar, román, bolgár, cigány, szerb változatairól.⁵⁷ Mailand úgy döntött, hogy végrehajtja a *Kőműves Kelemenné* vonatkozó jegyzet megnyirbálását. Nem tudható, hogy mikor írta át a jegyzeteknek ezt a „talán legnehezebb” részét, kéziratos gyűjteményében azonban ma megtalálható mind a tanulmány-igényű eredeti jegyzet a *Falba épített feleség* balladájáról, mind pedig a szűkre szabott új.

A fentiek fényében úgy tűnik, Mailand hozzálátott gyűjteménye átdolgozásához, Sebestyén kívánalmainak teljesítéséhez. Azt pedig biztosan állíthatjuk, hogy Sebestyén Gyula is számon tartotta Mailand gyűjteményét a kiadandó kéziratok sorában. Állításunk bizonyítására elég, ha felidézzük Sebestyén Gyulának egy 1913 elején készült jelentését, melyben a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* akkori állásáról és a további kilátásokról tájékoztatta a Kisfaludy Társaság elnökségét. A jelentésben Sebestyén név szerint felsorolta azokat a gyűjteményeket, amelyek kiadásra várnak és kiadásra érdemesek.

55 Mailand Oszkár levele Sebestyén Gyulához – Déva, 1912. január 21. Sebestyén Gyula levelezése, EA 13148/M, 1763. sz. 3214–3216. lap.

56 Mailand Oszkár: Bevezetés. [Datálása: 1910. október 22.] In: Mailand Oszkár: *Székelyföldi gyűjtés*. Második rész. (Katalógusban: Mailand Oszkár: *Népköltészeti gyűjtés*. Székelyföld, 1908). Kézirat. Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma, Budapest. Jelzete: EA 1944. 17. lap

57 Mailand Oszkár: Jegyzetek. 1–2. Kőműves Kelemenke, Kelemenke Gábor. In: Mailand Oszkár: *Székelyföldi gyűjtés*. Második rész. Kézirat. Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívuma, Budapest. EA 1944: 795–862.

1912-ben – kezdi a felsorolást Sebestyén –, „elkészültek és nálam sajtókészen állnak Ipolyi Arnold gondosan megválogatott és külön kötetté szerkesztett népmeséi *Kálmány* Lajos kitűnő jegyzeteivel, valamint *Kálmány* Lajosnak rendkívül gazdag tartalmú *Alföldi gyűjtés* c. testes kötete is. Nyomdára vár továbbá *Berze Nagy* János nagy mese-szótára, mely betűrendben ismerteti a magyar mese-elemeket, az elemeknek gyűjteményeinkben előforduló összes változatait és nemzetközi elterjedésük gazdag összehasonlító folklorisztikai anyagát. Ugyancsak *Berze Nagy* János volt szíves *Fincicky* Mihály magyar-orosz népmeséinek kiadásra váró kézirati kötetét is értékes összehasonlító jegyzetekkel ellátni. *E négy kötetten kívül még a jelen év folyamán elkészül Mailand Oszkár székelyföldi gyűjtésének II. kötete, melyet csak gondosabb megválogatás és jegyzetelés végett kapott vissza gyűjtője.* [kiemelés tőlem: O. K.] Befejezés előtt áll *Istvánffy* Gyula palócföldi gyűjtése, báró *Nyáry* Albert palóc népmeséinek elegyes külön kötete és az én *Népszínjátékok* c. kötetem. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a jövő évben *Erdélyi* János születésének évszázados fordulóját a *Népdalok és Mondák* három kötetének új kritikai kiadásával óhajtjuk megünnepelni, s hogy a sárospataki iskolák ifjúsága és tanári testülete ebből az alkalmából szintén egy kötet új gyűjtést kíván rendelkezésünkre bocsátani, akkor már most megállapítható, hogy összesen 12 új kötet kiadásáról kell az idén és a jövő év folyamán gondoskodnunk. Hozzá kell tennem, hogy anyagilag és erkölcsileg támogatott gyűjtőink közül *Deák* Ferenc tanár, *Gönczi* Ferenc, *Kenesei* Ilona, *Somogyi* Gyula és *Vikár* Béla már eddigi eredményeik alapján is igényt tarthatnak külön-külön kötetre. Sőt, rendelkezésünkre áll több kisebb értékes gyűjtemény, minők *Garay* Ákos, *Kanyaró* Ferenc, *Ősz* János stb. gyűjtései, melyekből szintén össze lehetne már most állítani 1–2 új kötetet.”⁵⁸ Egy század távlatából visszatekintve a Kisfaludy Társaság akkori kiadói tevékenységére, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a káprázthatóan gazdag kínálatból egyetlen kötet – Ipolyi Arnold mesegyűjteménye – jelent meg 1914-ben a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* tizenharmadik köteteként, a fent elősorolt gyűjtemények többsége nemcsak a Kisfaludy Társaság sorozatában nem jelent meg, de később sem, vagy csak százados késéssel.

Nincs itt hely annak kiderítésére, hogy milyen okok játszottak közre abban, hogy a Kisfaludy Társaság Sebestyén Gyula szerkesztősége idején csupán még egy *MNGY*-kötetet segített napvilágra, vagy hogy milyen egyéni okok miatt nem került sor az előbb emlegetett tizenkilenc gyűjtő munkájának megjelentetésére. Mailand Oszkár gyűjteményének sorsát illetően egyetlen dolgot tudunk biztosan állítani: azt, hogy Sebestyén előbb idézett 1913-as jelentése után a Kisfaludy Társaságnál többé nem került szóba a dévai tanár és gyűjteménye. A Társaság iratai, jegyzőkönyvei, Sebestyén Gyula jelentései – kéziratok és nyomtatott források – többé nem említik Mailand Oszkár nevét vagy gyűjteményét. Ebből azt a logikus következtetést vonhatjuk le, hogy számunkra ismeretlen okok miatt Mailand Oszkár végül nem küldte vissza az átdolgozott kéziratot. A „logikus következtetést” azonban megtorpedózza az a tény, hogy Mailand Oszkár gyűjteménye Sebestyén Gyula hagyatékában maradt fenn, azzal együtt került mai őrzési/tárolási helyére, a budapesti Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumába.

Hogyan és mikor került vissza Mailand Oszkár kézírata Sebestyén Gyulához?

A megválaszolhatatlannak tűnő kérdésekre az alább idézendő levélben találunk feleletet. Álljon itt végszóként-mementóként Mailand Oszkárné Sebestyén Gyulához intézett levele 1929-ből!

⁵⁸ Sebestyén Gyula jelentése a *Magyar Népköltési Gyűjtemény*ről. (Keltezetlen, iktatás dátuma: 1913. február 5.) MTA KIK Kt. A Kisfaludy Társaság iratai, Ms 5752–11/1913, 1–2. lap.

„Mélyen Tisztelt Méltóságos Uram!

Azon alázatos kérelemmel fordulok Méltóságodhoz, vegye jóindulatú pártfogásába megboldogult férjem, Mailand Oszkár utolsó magyar népköltészeti munkáját a Kisfaludy Társaság által való kiadatására. A nagy munkáját nem tudta még egyszer átdolgozni, mert nagy lelki bánat rendítette meg. Szeretett bátyja a foglalás után állás nélkül maradt nagy családjával, és emiatt búskomorságba esett. A doktor fia utáni bánat nemsokára az édesanyát ölte meg. Ennek a nagy megrendülésnek következményeképpen áldott emlékezetű társam is súlyos beteg lett. Még négy évig élt, de már csak a köteles munkájának volt képes eleget tenni, dacára, hogy egész életén keresztül gyönyörűsége volt az etnográfiaival foglalkozni.

Nekem a férjem utolsó munkája az inkák kincsénél is drágább, hiszen hűséges tanúja vagyok, mily nagy fáradtsággal gyűjtötte össze az adathalmazt, s milyen szorgalommal, szeretettel válogatta, rendezte el azt, minden kis pihenésre szükséges idejét ennek áldozva fel.

Lelkem kegyeletének minden óhajtása az, hogy ez a munka napvilágot lásson, és erős hittel folyamodom ebben való segítségére Méltóságod jóindulatához.

Mély tisztelettel özv. Mailand Oszkárné szü[letett] cs[ik]bánkfalvi Keresztes Ottilia

Déva, 1929. szept[em]b[er] 11. Str. Regele Ferdinánd”⁵⁹

SZAKIRODALOM ÉS FORRÁSOK

(B. E.) [Balogh Edgár]

1994 Mailand Oszkár. In: Dávid Gyula (főszerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon*. III. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 449–450.

Barthos Indár

1906 Székelyföldi gyűjtés (Gyűjtötte és szerkesztette Mailand Oszkár. Kiadja a Kisfaludy Társaság. Magyar Népköltési Gyűjtemény VII. kötet. Budapest 1905. 592 lap.) *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve XVI.* (1) 52–61.

Benedek Marcell

1965 Mailand Oszkár. In: Uő (főszerk.): *Magyar irodalmi lexikon*. II. Akadémiai Kiadó, Budapest, 174.

Datcu, Iordan

1979 Mailand Oszkár. In: Datcu, Iordan – Stroescu, S. C.: *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*. Cu o prefață de Ovidiu Birlea. Editura Științifică și Enciclopedică, București, 460–461.

Diószegi Vilmos

1980 Mailand Oszkár. In: Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon*. 3. Akadémiai Kiadó, Budapest, 503.

Faragó József

1980 Mailand Oszkár și folclorul românesc. *Anuarul de folclor* I. 123–135.

1981 Mailand Oszkár és a román folklór. *Ethnographia* XCII. (2–3) 487–497. – Ua. *Művelődés* XXXIV (1982) (2) 29–31, (3) 31–34, (4) 38–40. – Ua. In: Faragó 2005: 446–470.

2005 *Ismét a balladák földjén. Válogatott tanulmányok, cikkek*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.

Fejős Zoltán

2018 Mailand Oszkár a párizsi népismertető múzeumokról. Példa a transznacionális múzeum-történetre. *Erdélyi Múzeum* LXXX. (2) 14–35.

Iliescu, Ion

1981 Prefață. In: Mailand, Oszkár – Șoite, Ana: *Poezii populare românești din Transilvania*. Ediție îngrijită de Ana Șoite. Prefață de Ion Iliescu. Editura Minerva, București, V–XXIX.

59 Mailand Oszkárné levele Sebestyén Gyulához – Déva, 1929. szeptember 11. Sebestyén Gyula levelezése, EA 13148/M, 1764. sz. 3217–3218. lap. – A levelet a mai helyesírási normákhoz igazodva közöljük.

Krenner Miklós

1905 Székelyföldi gyűjtés. *Erdélyi Múzeum* XXII. (8) 439–443.

MNGY = *Magyar Népköltési Gyűjtemény*

MNGY VII.

1905 *Székelyföldi gyűjtés*. Gyűjtötte és szerkesztette Mailand Oszkár. Athenaeum, Budapest.

Mailand Oszkár

1885 Az árgesi zárda mondája és annak egy hunyadmegyei variációja. *A dévai állami főreáliskola 1884–85. évi Értesítője*, 1–9. – Különnyomat is készült belőle e tény jelölése nélkül, a teljes címnél egyszerűbb borítéccímmel: *Az árgesi zárda mondája* (Népisme tanulmány). Déva, 1885.

1890 Az oláh népköltészet fő jellemvonásai (Különös tekintettel az 1888. év nyarán, a Kisfaludy Társaság segélyével eszközölt gyűjtésekre). Bemutatta 1889. április 24-én. *A Kisfaludy Társaság Évlapjai* XXIV. (1889–1890) 85–113.

1891a Csángó-magyar népdalok. *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat VI. Évkönyve 1889. és 1890. évekről*. 104–108.

1891b Újabb adatok az oláh nép költészetéhez. Bemutatta 1890. január 26-án. *A Kisfaludy Társaság Évlapjai* XXV. (1890–1891) 75–106.

1896a Csángó-magyar karácsonyi misztérium. (Betlehemezési rendtartás.) *Ethnographia* VII. (1) 107–113.

1896b Egy magyar gyermekversike. *Ethnographia* VII. (1) 113–114.

1898 Az oláh néphit és népköltészet jellemző vonásai. (Újabb adalékok.) Különös tekintettel az 1894–96. években a Kisfaludy Társaság segélyével eszközölt gyűjtésekre. *A Kisfaludy Társaság Évlapjai* XXXII. (1897–1898) 102–126.

1900 Ethnológiai párhuzamok. (A magyar és rumén nép szó hagyományainak köréből.) *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* XI. (1) 19–34.

1901 Csángó népdalok. *Erdély* X. (3–5) melléklete: *Erdély Népe* IV. (1) 3–7.

1905 *Székelyföldi gyűjtés*. Gyűjtötte és szerkesztette Mailand Oszkár. Athenaeum, Budapest. (*Magyar Népköltési Gyűjtemény* VII.) – Lásd így is: MNGY VII. 1905. (Elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/11500/11578/11578.htm>)

Mailand, Oszkár – Őit, Ana

1981 *Poezii populare românești din Transilvania*. Ediție îngrijită de Ana Őit. Prefață de Ion Iliescu. Editura Minerva, București.

Mallász, Iosif

1925 Oscar Mailand (1858–1924). *Publicațiile Muzeului județului Hunedoara*. I. (XXIII) 1924. (1–2) 5–11.

Olosz Katalin

1977 Folclorul românesc în preocupările Asociației de istorie și arheologie din județul Hunedoara (1880–1918). In: Rus, Vasile – Chiorean, Ioan (ed.): *Studii și cercetări de științe sociale*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 175–192.

2000 *Preocupările de folclor literar românesc ale lui Mailand Oszkár (aspecte inedite)*. Elhangzott a Román Akadémia marosvásárhelyi kutatóintézetének tudományos ülészekén 2000. június 8-án. Kézirat.

2014 Népköltészeti gyűjtések Erdélyben a néprajz önálló tudományterületté válásának időszakában (1889–1914). In: Keszeg Vilmos – Szász István Szilárd – Zsigmond Júlia (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 22. Néprajzi intézmények, kutatások, életpályák*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 15–39.

S. Zs. [Sárosi Zsófia]

1994 Mailand Oszkár. In: Péter László (főszerk.): *Új magyar irodalmi lexikon*. II. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1300.

Seprődi János

1906 Két újabb népköltési gyűjtemény. *Erdélyi Múzeum* XXIII. (2) 150–166.

Őit, Ana

1981 Notă asupra ediției. In: Mailand, Oszkár – Őit, Ana: *Poezii populare românești din Transilvania*. Ediție îngrijită de Ana Őit. Prefață de Ion Iliescu. Editura Minerva, București, XXX–XXXII.

Szinnyei József

1902 Mailand Oszkár. In: *Uő: Magyar írók élete és munkái*. VIII. Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkereskedése, Budapest, 319–320. hasáb

T. G. [Téglás Gábor]

1896 Mailand Oszkár. In: *A Pallas nagy lexikona*. XII. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 201–202.

Ványi Ferenc (szerk.)

1926 Mailand János [így!]. In: *Uő: Magyar irodalmi lexikon*. Budapest, 548.

Voigt Vilmos

1985 A Magyar Népköltési Gyűjtemény új folyamának megindítása. *Ethnographia* XCVI. (1) 146–151.

(n. n.)

1915 Mailand Oszkár. In: *Révai nagy lexikona*. XIII. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 288.

1924 Mailand Oszkár. *Pásztortűz* X. (20) 259.

1982 Mailand Oszkár. In: Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. II. Második, változatlan kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 124.

é. n. Mailand Oszkár. *Wikipédia*. (https://hu.wikipedia.org/wiki/Mailand_Oszk%C3%A1r)

OSZKÁR MAILAND ȘI SOCIETATEA „KISFALUDY”

Despre activitatea folcloristică a lui Oszkár Mailand (1858–1924), culegător/cercetător al folclorului ardelean român și maghiar, n-a fost realizată nici până-n prezent o apreciere exhaustivă. Redactarea unui studiu monografic asupra vieții și activității profesorului din Deva, evaluarea și editarea moștenirii sale rămase în manuscris, ar fi o datorie arzătoare atât folcloristicii române și maghiare, cât și cercetărilor comparative. Lucrarea de față – prin prezentarea și analiza relațiilor lui Mailand cu Societatea „Kisfaludy” – își propune completarea unui segment din această datorie. Pe baza unor documente din arhive, sunt reconstituite evenimentele prin care Mailand a obținut în repetate rânduri sprijinul financiar al Societății „Kisfaludy” pentru culegerea folclorului românesc și maghiar, precum și pentru publicarea unor studii, respectiv a primului volum al operei intitulată *Székelyföldi gyűjtés (Culegeri din Secuime – 1905)*. Din păcate, editarea celui de al doilea volum nu a fost finalizat, se află și astăzi în manuscris.

OSZKÁR MAILAND AND THE KISFALUDY SOCIETY

Oszkár Mailand (1858–1924) was a researcher/collector of Transylvanian Romanian and Hungarian folklore, but there is not a single synthesizing paper on his scientific activity. The presentation of the scientific work of this professor from Deva, the analysis and publishing of his manuscripts would be a priority task for Romanian, Hungarian and comparative folkloristics. The present paper attempts to fill some of the gaps by presenting the relation between Mailand and the Kisfaludy Society. Using archive material it presents the story of this two decade relation, due to which Mailand was able to carry out intensive fieldwork and to publish his studies, plus the first volume of the work *Székelyföldi gyűjtés (Collection from Szeklerland – 1905)*, with the financial support of the Society. The second volume has never been published so far.